

HATTAT MUSTAFA KÜTÂHÎ VE SANATI*

Calligrapher Mustafa Kutahi and His Art

Semra GÜLER**

Özet

Kendisi çok kabiliyetli bir hattat olmasına ve yetiştirdiği talebeler de oldukça velud hattatlar olmasına rağmen Mustafa Kütâhî'nin hayatı hakkında yeteri kadar malumata sahip değiliz. Bu sebeple de kendisi, tanınmışlık bakımından hak ettiği yerde değildir. Kütahyalı olmasından dolayı eserlerini Kütâhî olarak imzalamış, ancak hayatını İstanbul'da idame ettirerek burada ders alıp, öğrenci yetiştirmiş ve yine burada vefat etmiştir. Vefat tarihi net değildir ve bu nedenle vefat tarihiyle alakalı bir mutabakat yoktur.

Osmanlı hat sanat ekolü, II. Bayezid devri Amasyalı meşhur hattat Şeyh Hamdullah ile başlar. Günümüz hattatlarının takip ettiği ekol ise döneminde vasat bir hattat olarak kabul edilen Mehmed Hulûsi Efendi'nin yetiştirdiği Mehmed Şevki Efendi'nin yoludur. Mustafa Kütâhî'nin hüsn-i hat sanatındaki silsilesinin Şeyh Hamdullah'a dayanması ve devamında yetiştirdiği talebeler vasıtasıyla Mehmed Şevki Efendi'ye kadar varması, onu Osmanlı hat sanatında ayrıcalıklı bir yere koyar. Sülüs – nesih yazısında Hâfız Osman şivesi taşıyan ve bu minvalde eserler ortaya koyan hattatın pek çok hilye-i şerîfe, Kur'ân-ı Kerîm, *Delâilü'l-Hayrât* ve kıt'aları mevcuttur. Kendisinin ve talebelerinin eserleri daha çok özel koleksiyon ve müzayedelerde görölmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kütâhî, Kütahya, Ahmed Nailî, Mahmud Râci, Osmanlı Hat Sanatı.

---

* Makale Gönderim Tarihi: 14.11.2016- Makale Kabul Tarihi: 28.12.2016

** Öğr. Gör., Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, İslam Sanatları Bilim Dalı,
e-posta: semra.guler@dpu.edu.tr

Abstract

Mustafa Kutahi is not a well-known calligrapher about whom there is not much information, though he has vital role in Ottoman calligraphy in terms of both numerosity of his artworks and his students being productive calligraphers. He signed his artworks as Kutahi because of being from Kutahya, but he lived in Istanbul, took lessons, trained students and passed away in this city. The date of his death is not clear, so there is not a consensus about this.

Ottoman calligraphy school, began with Sheikh Hamdullah born in Amasia who was the well-known calligrapher during the reign of Bayezid II. The school that current calligraphers keep on track is the school of Mehmed Sevki Efendi who was the student of Mehmed Hulûsi Efendi known as an unqualified calligrapher in his time. Mustafa Kutahi has a special place in Ottoman calligraphy, because the chain that he belong to went back to Sheikh Hamdullah and reached up to Mehmed Sevki Efendi via students that he trained. The calligrapher, Kutahi, who wrote the thuluth-naskh scripts with the style of Hâfiz Othman and produced his artworks in this way, had many hilye-i serif, Qur'ân, *Delâil-ul-khayrât* and verses. His and his students' artworks were mostly seen in private collections or auctions.

Key Words: Mustafa Kütâhî, Kütahya, Ahmed Nailî, Mahmud Râci, Ottoman Calligraphy Art.

Giriş

Hüsn-i hat sanatı geleneğinde hoca-talebe ilişkisi ve dolayısıyla talebenin bağlı bulunduğu silsile önemlidir. Mustafa Kütâhî'nin silsilesine baktığımızda Şeyh Hamdullah'a (ö. 1526) kadar uzandığını görürüz. Şeyh Hamdullah, Yakut el-Musta'simî'nin (ö. 1298) yazılarını geliştirmiş, yazıya yeni bir tarz getirerek Osmanlı hüsn-i hat sanatı ekolünü başlatmıştır. Âklam-ı Sitte'de Şeyh Hamdullah'tan sonra en büyük atılımı ise Hâfiz Osman gerçekleştirmiş olup, Osmanlı hat sanatında "Şeyh-i Sâni" lakabını almıştır.

18. yüzyıl Osmanlı Hat Sanatı'na bakıldığında önemli hattatların yetiştiği ve bunların tamamının da Hâfiz Osman (ö. 1698) tarafından yetiştirilen talebeler olduğu görülür. Hüsn-i hat şeceresi, Hâfiz Osman'ın vefatından sonra 18.yüzyılın başından itibaren onun yetiştirdiği talebelerden meşk eden hattatlar vasıtasıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Bu nedenle 18. asırda hâkim olan ekol, Hâfiz Osman ekolüdür. Her ne kadar silsile itibariyle soyu Hâfiz Osman'a dayanmasa da, Hâfiz Osman takipçilerinden kabul edilen hattatlardan biri de Mustafa Kütâhî'dir.¹

---

¹ Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 70 – 75.

Mustafa Kütâhî'nin Hayatı

Mustafa Kütâhî'nin doğum tarihi ve yeri hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Yazılarına “Kütâhî” diye ketebe koymasının, burada doğmasından mı yoksa kökenlerinin buraya dayanması sebebiyle mi olduğu belirsizdir. Eserlerini bu şekilde imzalamasına rağmen, Şeyh Halil (ö. ?) isminde bir zatın yeğeni olduğu için, daha çok ‘Şeyhzâde’ olarak tanınmaktaydı.² Mustafa Kütâhî ile aynı dönemde yaşayan Müstakîmzâde Süleyman Sadettin Efendi (ö. 1788), meşhur eseri *Tuhfe-i Hattâtîn*'de, hattatın Şeyhzâde olarak bilindiğini ve dönemin ricalinden olduğunu yazmakla yetinmiştir.³

Mustafa Kütâhî, ilim tahsilini İstanbul'da tamamlayarak müderris olmuştur. Kaynakların hemen hemen hepsinde, İstanbul Eminönü semtinde bulunan ancak günümüzde camiden geriye hiçbir şey kalmayan Fatma Sultan Camii imamına damat olduğu bilgisi geçer.⁴

Mustafa Kütâhî'nin vefat tarihine dair farklı görüşler söz konusudur. Muhittin Serin⁵ Eylül 1787, İsmail Hakkı Uzunçarşılı⁶ ise 1197 Şevval 1783 tarihini verir. Muhittin Serin'in Eylül ayı ifadesi, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın 1783 yılının Şevval ayı ile örtüşmekte, ancak yıllar birbirini tutmamaktadır. Muhittin Serin, Mustafa Kütâhî'nin hocası İbrahim Rodosî'yle alakalı malumat verdiği sayfada Rodosî'nin talebeleri arasında Mustafa Kütâhî'den bahsederken vefat tarihini 1783 olarak belirtmiştir.⁷ Şevket Rado ise Mustafa Kütâhî'nin Müstakîmzâde'nin *Tuhfe*'yi yazdığı sırada hayatta olduğunu söyleyerek, vefat tarihini H. 1202 (M. 1787) olarak kaydetmiştir.⁸ H. 1202 (M. 1787) yılı Müstakîmzâde'nin vefat tarihidir ve Şevket Rado muhtemelen hattatın yaşadığı seneler hakkında fikir vermek amacıyla bu tarihi

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Bizans ve Selçukileriyle Germiyan ve Osmanoğulları Zamanında Kütahya Şehri*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932, s. 256.

³ Müstakîmzâde Süleyman Sadettin Efendi, *Tuhfe-i Hattâtîn*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928, s. 554. Kitabın günümüz çevirisi için bkz. Haz. Mustafa Koç, *Tuhfe-i Hattâtîn*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2014.

⁴ Camiyle alakalı olarak bkz. Semavi Eyice, ‘Fatma Sultan Cami’, *DİA*, C. 12, İstanbul, 1995, s. 262 – 264.

⁵ Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1999, s. 148.

⁶ Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, s. 256.

⁷ Muhittin Serin, *Meşhur Hattatlar*, s. 150.

⁸ Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, 1984, s. 150.

eklemiştir.⁹ Uğur Derman da hattatın Şevval 1197 / Eylül 1783 tarihinde vefat ettiğini yazar.¹⁰ Buna rağmen başka bir kitabında hattatın vefat tarihinin tam olarak belli olmadığını belirterek, H. 1201 (M. 1787) yılında kesinlikle hayatta olduğunu çünkü o seneye ait imzalı bir levhası bulunduğunu söyler.¹¹ Sonuç olarak bu farklı bilgiler sebebiyle net bir tarih ortaya koymak mümkün görünmemektedir. İstanbul'da ömrünü tamamlayan Kütâhî'nin kabri Karaca Ahmed Mezarlığı'ndadır.¹²

Hocası

Mustafa Kütâhî, Rumeli kadılarının ileri gelenlerinden bir zat olan İbrahim Rodosî'den yazı meşk etmiş, sülüs – nesih icâzetini de yine ondan almıştır. İbrahim Rodosî, hüsn-i hat meşkine İsmail Zühdi'den (ö. 1731) başlamış ancak hocasının vefatı üzerine Kâtibzâde Mustafa Efendi'ye (ö. 1759) giderek icâzetini ondan almıştır. Bursa kadılığı görevini ifa ettiği yıllarda Asım Seyyid Mustafa Efendi'den de nestalik icâzeti almıştır.¹³ İbrahim Rodosî'nin talebeleri arasında Mustafa Kütâhî'den başka Seyyid Hâfız Süleyman b. Hasan (ö. ?), Seyyid Osman b. Seyyid Abdullah (ö. ?), Osman Hıfzî b. Mehmed (ö.1771), Osman Bosnavî, (ö. 1767) ve Yusuf Hâfız (ö. 1786) gibi hattatlar bulunmaktadır.¹⁴ Ayrıca Köstendili Ahmed Efendi (ö. ?), Üsküdarlı Hatipzâde (ö. ?), Hacı Mustafa Efendi (ö. ?) ve Bosnalı Mustafa Ağa (ö. ?) da Rodosî'nin talebeleri olarak kayda geçmiştir.¹⁵

Mustafa Kütâhî'nin kimden icâzet aldığı konusunda sadece Süleyman b. Ahmed tarafından telif edilen *Mir'ât-ı Hattâtîn*'de farklı bir isim geçer ki bu kişi Müstaidzâde Süleyman Efendi'dir.¹⁶ Müstaidzâde Süleyman Efendi, Beypazarılı olup, Bursa'da ikamet etmiş ve Tuz Pazarı İmamı Mehmed Efendi'den sülüs-nesih icâzeti almıştır. İstanbul'a döndükten sonra, Müstakimzâde'nin ifadesine göre şöhret bulma arzusuyla Çömez Molla Ömer'den tekrar icâzet almıştır.¹⁷ Cenap Yazansoy ile Abdülkadir

---

⁹ Ahmet Yılmaz, 'Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin', *DİA*, C. 32, İstanbul, 2006, s. 114.

¹⁰ M. Uğur Derman, *Sabancı Koleksiyonu*, Akbank Yayınları, İstanbul, 1995, s. 96.

¹¹ M. Uğur Derman, *Siegel Des Sultans*, Deutsche Guggenheim, Berlin, 2001, s. 90.

¹² Derman, *Siegel Des Sultans*, s. 90.

¹³ Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 52.

¹⁴ Muhittin Serin, *Meşhur Hattatlar*, s. 150.

¹⁵ M. Uğur Derman, 'İbrâhim Rodosî', *DİA*, C. 21, İstanbul, 2000, s. 349.

¹⁶ Süleyman bin Ahmed, *Mir'ât-ı Hattâtîn*, İstanbul Bayezid Yazma Eserler Kütüphanesi, E. 10338, vr. 115.

¹⁷ Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 215.

Karahan, Mustafa Kütâhî'nin yazıyı İbrahim Rodosî'nin talebelerinden Müstaidzâde Süleyman Efendi'den öğrendiğini belirtmişlerdir.¹⁸ Fakat yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere Müstaidzâde Süleyman Efendi, İbrahim Rodosî'nin talebesi değildir.

Talebeleri

Mustafa Kütâhî'nin çok eser veren ve en meşhur talebesi “Galatalı” veya “Eyyubî” olarak bilinen Ahmed Nailî Efendi'dir. Ahmed Nailî Efendi'nin babası İbrahim Zarîfî bir gemicidir ve o da Mustafa Kütâhî'den hat dersleri almıştır.¹⁹ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Ahmed Nailî'nin yazmış olduğu Kur'ân-ı Kerîm'lere hattatın bizzat kendisi tarafından numara verildiğini, 99, 100 ve 101. nüshaların Türk-İslam Eserleri Müzesi'ne bağışlandığını ve h. 1226'da yazdığı 121. nüshanın da Ekrem Hakkı Ayverdi'de olduğunu anlatmaktadır.²⁰

Mahmud Râci, bilinen diğer talebeleri arasındadır. Fakat Mahmud Racî'nin hayatı hakkında çok fazla bilgi yoktur. Mustafa Kütâhî'nin talebesi olduğu da Cevadzâde Mahmud Efendi'de görülen 1222 tarihli *Delâil-i Şerîfe*'den anlaşılmıştır.²¹ Mahmud Râci'nin ders verdiği talebeler arasında Mehmed Şevki Efendi'yi (ö. 1887) yetiştiren ve aynı zamanda dayısı olan Mehmed Hulûsi Efendi (ö. 1874) görülür.²²

Mustafa Kütâhî'nin kızı Şerîfe Emine Safvet Hanım da hattattı. Şerîfe Emine Safvet Hanım'a ait sülüs hat ile yazılmış tarihsiz bir levha, İstanbul Türk – İslam Eserleri Müzesi'nde yer almaktadır.²³

Mustafa Kütâhî'nin hiç bilinmeyen talebeleri arasında Mustafa El-Halim vardır. Yazmış olduğu 1792 tarihli *Delâilü'l-Hayrât*'in²⁴ ketebe sayfasında kendisinin Mustafa Kütâhî'nin talebesi olduğunu belirten Mustafa El-Halim'in hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

¹⁸ Cenap Yazansoy, Abdülkadir Karahan, *Sabancı Hat Koleksiyonu*, Akbank Yayınları, İstanbul, 1985, sy.

¹⁹ Mehmet Nermi Haskan, *Eyüplü Hattatlar*, Eyüp Belediyesi, İstanbul, 2004, s. 35.

²⁰ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955, s. 220 - 221.

²¹ Süleyman bin Ahmed, *Mir'ât-ı Hattâtîn*, vr. 103.

²² Mustafa Aslan, 'Kastamonulu Hattatlar', *Turkish Studies*, V. 2/4 Fall, 2007, s. 148.

²³ Derman, *Siegel Des Sultans*, s. 90.

²⁴ Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi'nde 4781 envanter numaralı eserdir. Ketebe sayfası için bkz. Resim 1.

Silsilesi

Mustafa Kütâhi'nin silsilesi şu şekildedir: Şeyh Hamdullah (ö. 1526), Mustafa Dede b.Şeyh Hamdullah (ö.1538), Pîr Mehmed b. Şükrullah (ö. 1580), Hasan Üsküdarî (ö. 1614), Hâlid Erzurumî (ö. 1630), Derviş Ali (ö. 1673), İsmail Zühdi b. Hasan (ö. 1731), Kâtibzâde Mustafa Efendi (ö. 1759), İbrahim Rodosî (ö. ?), **MUSTAFA KÛTÂHÎ** (ö. 1783), Mahmud Râci (ö. ?), Mehmed Hulûsi Efendi (ö. 1874) ve Mehmed Şevki Efendi'dir. (ö. 1887)

Eserleri

Hattat Mustafa Kütâhî'ye ait eserler, İstanbul'daki kütüphane, müze ve özel koleksiyonlarda bulunmaktadır. Müzayede kataloglarında da kendisine ait levhalar karşımıza çıkar. Süleymaniye Kütüphanesi ve Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi arşivindeki hüsn-i hat levhaları da taranmış, ancak Mustafa Kütâhî imzalı bir esere rastlanmamıştır.

Mustafa Kütâhî'nin eserlerinin çok azını kütüphane ve müzelerde görme imkânına sahibiz. Tahminimize göre çoğu eseri, özel koleksiyonlardadır. Bu nedenle ancak ulaşılabilen eserlerine burada yer verilmiştir.

1. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

1.1. H. 1160 (M. 1747 – 1748) tarihli *Delâilü'l – Hayrât*²⁵

Aharlı kâğıda yazılmış bu eser, 17,5 x 23 cm boyutlarındadır. 95 sayfadan oluşur ve 11 satır halindedir. Serlevhası tezhipli, durak ve cedvelleri yaldızlıdır.²⁶ Serlevhasındaki tezhip, vasat bir işçilik olarak değerlendirebilir. (Resim 2, 3)

---

²⁵ Envanter No: H. S. 74

²⁶ Fehmi Edhem Karatay, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu, C. 3, İstanbul, 1996, s. 271. Yazar, eserin envanter numarasını H.S. 351 olarak vermiştir fakat bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki bu eser, H.S. 74 olarak kayıtlıdır.

2. İstanbul Türk – İslam Eserleri Müzesi

2.1. H. 1184 (M. 1770 – 1771) tarihli *Delâilü'l – Hayrât*²⁷

Eserdeki Mekke – Medine minyatürleri dikkat çekicidir. (Resim 4) Bu el yazması, müzenin vitrininde teşhir edilmektedir.²⁸

3. İstanbul Millet Kütüphanesi

3.1. Tarihsiz Sülüs – Nesih Kıt'a²⁹

Yazı, bir satır sülüs ve üç satır nesih şeklindedir. Sülüs satırda '*Fakirin zelilliği (zor duruma düşmesi), Allah katında çok yücedir.*' hadîs-i şerîfe yazılıdır. Nesih kısmının son satırı tamamen hattatın imzasıdır. Tarih yoktur.

Bu levha kütüphanenin duvarında asıdır. Levhayla alakalı '*Yazının etrafında Necmettin Okyay'ın ilk çiçekli ebru çalışmalarından bir dış pervaz yer aldığına göre, bu kısım 1920'ye yakın tarihlerde yapıştırılarak yenilenmiştir*', bilgisi yer almaktadır. (Resim 5)

4. İstanbul Sakıp Sabancı Müzesi Kütüphanesi

4.1. H. 1184 (M. 1770 – 1771) tarihli Sülüs – Nesih Kıt'a³⁰

Aharlı kâğıda siyah mürekkeple yazılan levhanın boyutu 17,5 x 24,5 cm'dir. Bir satır sülüs, beş satır nesihden oluşur. Sülüs satırda '*Kim Allah'a güvenirse, Allah onu zengin kılar ve kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter.*' sözü yazılıdır. Nesih satırlarda ise Hz. Ömer ve Hz. Muhammed (sav) arasında geçen umreyle alakalı bir konuşma yer alır. Son satırda ketebe ve tarih görülür. Koltuklar tezhipli, yazının etrafı ise altın cedveli ve ebru kâğıtla vassalelidir.

²⁷ Envanter No: 1441

²⁸ Eser, teşhirde olduğu için müze tarafından envanter bilgileri verilmemiştir.

²⁹ Envanter No: A. E. Belge 58.

³⁰ Envanter No: 110-0149. Görseller ve bilgilerle alakalı olarak bkz.

<http://www.digitalssm.org/cdm/singleitem/collection/Kitapvehat/id/189352/rec/8> (26.02.2016).

4.2. Tarihsiz Sülüs – Nesih Kıt'a³¹

Aharlı kâğıda siyah mürekkeple yazılmış ve 16,5 x 24,3 cm boyutundadır. Bir satır sülüs, üç satır nesih olarak yazılmıştır. Sülüs kısmında 'Yetim ağladığında arş titrer' hadîs-i şerîfesi görülür. Nesih kısmında ise Peygamberimiz'in (sav) Şam halkıyla ilgili sözleri bulunur. Nesih bölümü beyne's-sutûr içine alınmıştır. Koltuk kısımları tezhiplenmiş, yazının etrafına cedvel çekilmiştir. Tarih yoktur.

4.3. H. 1181 (M. 1767) Tarihli Murakkaa³²

Aharlı kâğıda siyah mürekkeple yazılmış ve 23,4 x 15,8 x 1,3 cm boyutundadır. Bu murakkaa Peygamber Efendimiz'in (sav) hadîslerinden müteşekkildir. Toplam on bir tane sülüs – nesih kıt'ada mevcuttur. Bazı kıt'alar, bir satır sülüs, üç-beş satır nesihden oluşurken, bazıları da iki satır sülüs, üç nesih satırdan ibarettir. On bir kıt'anın biri hariç, hepsinde hattatın imzası ve yazının tarihi vardır. Kıt'aların hepsi cedveli, koltukları ise tezhipsizdir. Dış pervaz olarak hem kumlu, hem de kılçıklı hafif ebru kâğıtlar kullanılmıştır.

Murakkaanın son kıt'asının sülüs satırında cim harflerinin dokuz kez tekrarlandığı ünlü bir Arap tekerlemesi yazılmıştır. Bu cümleyi sülüs hat ile yazmak oldukça zor olduğu için usta hattatlar kendi maharetlerini göstermek için bu cümleyi yazmışlardır. Cim harflerini yerleştirmek epey zordur. Mustafa Kütâhî de burada satırı gayet üstadâne oturttuğu görülmektedir.³³

5. İstanbul Sadberk Hanım Müzesi

5.1. Tarihsiz Hilye-i Şerîfe³⁴

41 x 27,5 cm boyutunda olan bu hilye Hâfız Osman tarafından oluşturulan klasik hilye-i şerîfe formunda yazılmıştır. Tezhibi Rokoko tarzında yapılmış olup, Besmele'nin sin keşidesi üzerindeki Ravza-i Mutahhara minyatürü dikkat çekicidir.

---

³¹Envanter No: 110-0138. Görseller ve bilgilerle alakalı olarak bkz.

<http://www.digitalssm.org/cdm/compoundobject/collection/Kitapvehat/id/193404/rec/25> (26.02.2016).

³²Envanter No: 120-0386. Bu murakkayla ilgili olarak bkz. Derman, *Siegel Des Sultans*, s. 90-91,

<http://www.digitalssm.org/cdm/compoundobject/collection/Kitapvehat/id/170599/rec/48> (26.02.2016)

³³Derman, *Sabancı Koleksiyonu*, s. 96.

³⁴Envanter No: nr. 15504 Y. 97 Hilyenin görseliyle alakalı bkz. Faruk Taşkale - Hüseyin Gündüz, *Hilye-i Şerîfe Hz. Muhammed'in Özellikleri*, Antik A. Ş. , İstanbul, 2011, s. 119.

İnci Birol, '*Koltuk Tezhibi*'³⁵ isimli ansiklopedi maddesinde envanter numarası vererek, Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan başka bir hilye-i şerîfeden bahsetmektedir. İstanbul Sadberk Hanım Müzesi'ne bu eser sorulmuş ancak bahsedilen envanter numaralı ve Mustafa Kütâhî'ye ait başka bir hilye olmadığı bilgisi alınmıştır.

6. Ekrem Hakkı Ayverdi Koleksiyonu

6.1. Tarihsiz Hilye-i Şerîfe³⁶

Klasik hilye formunda yazılmış, tezhibi de sade ve klasik anlayışta yapılmıştır. Hilyeye genel olarak sarı renk hâkimken, göbek kısmında ve baş makamda yer yer mavi tonlar görülmektedir.

7. Emin Barın Koleksiyonu

7.1. Tarihsiz Sülüs-Nesih Levha³⁷

Bir satır sülüs ve bir satır nesihden oluşan levha, 32 x 19 cm boyutundadır. Hem sülüs hem de nesih kısmında '*Rabbi yessir duası*' yazılmıştır. Rabbi yessir duası, hüsn-i hat sanatına başlayan talebenin ilk yazmış olduğu meşktir ve yazı meşklerine bu duayla başlamak bir gelenektir. Yazı cedvellidir. Yazının etrafı yeşil renkli şal ebru olup, onun etrafı da turuncu renkli battal ebruyla yapılmıştır. Ebrular Mustafa Düzgünman'a aittir. Hattat, imzasını nesih kısmın sol tarafına mail bir şekilde atmış, imza da beyne's-sutûr içine alınmıştır.³⁸ (Resim 6)

8. Diğer Eserleri

8.1. Tarihsiz Sülüs – Nesih Kıt'a³⁹

Bir satır sülüs ve üç satır nesihden oluşur. Sülüs kısmında bir hadîs-i şerîfe yer alır ancak yarım bırakılmıştır. Nesih hatla yazılan bölümde de yine bir hadîs-i şerîfe görülür. '*Kim zor durumda olan kimseye kolaylık gösterirse, Allah da ona dünya ve ahirette kolaylıklar ihsan eder. Kim bir Müslüman'ın ayıbını örterse, Allah da dünya ve*

³⁵ İnci Birol, '*Koltuk Tezhibi*', *DİA*, C. 26, İstanbul, 2002, s. 152.

³⁶ Serin, *Meşhur Hattatlar*, s. 149.

³⁷ Eserin fotoğrafı için Hattat ve Yrd. Doç. Dr. Süleyman Berk'e teşekkürü borç biliriz.

³⁸ Aynı eserin fotoğraf ve bilgileri için bkz.

<http://www.kalemguzeli.org/hatteserleriayrinti.php?KNO=854&HKNO=20> (23.02.2016)

³⁹ a.g.e., s. 122 – 123.

ahirette onun ayıplarını örter.' Levhanın koltukları tezhiplidir. Son satırda hattatın imzası vardır ve tarih yoktur.

8.2. Tarihsiz Sülüs – Nesih Kıt'a⁴⁰

Bir satır sülüs ve dört satır nesih halindedir. Sülüs kısmında '*Allah'ın yeryüzünde dolaşan ve Allah'ı zikredenleri araştıran vazifeli melekleri vardır.*' hadîs-i şerîfenin baş kısmı yer alır. Nesih bölümünde ise, kıyamet kopmadan önce bir takım sûfilerin çıkacağı, onların dilleri Allah'ı zikredeceği, sözleri iyilerin sözleri, amelleri ise fasık kimselerin amelleri olacağından bahseder ve metin '*Onlar dalâlet ve küfür üzeredir*' diye devam eder. Hattat imzasını sol tarafa dikey vaziyette atmıştır. Levhanın tarihi yoktur. Yazı cedveli, etrafı ise ebruludur.

8.3. Tarihsiz Sülüs – Nesih Kıt'a⁴¹

Bir satır sülüs ve üç satır nesihden oluşur. Hattatın diğer levhalarında da olduğu gibi yine hadîs-i şerîfeler yer alır. Sülüs kısmında, mazlumun duasının geri çevrilmediğiyle alakalı olan '*Allâhü Teâlâ mazlumun duâsını bulutların üzerine kaldırır...*' hadîs-i şerîfe yazılıdır. Nesih kısmında ise, Peygamber Efendimizin (sav) ezanla ilgili hadîsi ve devamında da ezan duası yer almaktadır. Levha, cedveli ve tezhiplidir. Levhanın sağ tarafındaki koltukta bir çiçek tezhibi görülürken, sol tarafta ise hattatın imzası vardır. Levhanın sade bir tezhipte süslendiği anlaşılır.

8.4. Tarihsiz Amme Cüzü⁴²

Aharlı nohudî renkli kâğıt üzerine nesih hattıyla yazılmıştır. Tüm sayfaları altın cedvellidir. Salbek şemseli, miklepli deri cildlidir. İç kapaklarında ebru görülür.

8.5. Tarihsiz Hilve-i Şerîfe⁴³

Bu hilve de klasik tarzdadır ve tezhibi 18.yüzyıl sanat anlayışının özelliklerini taşır. Yoğun bitkisel bezemeler ve natüralist formda yapılmış çiçekler vardır.

---

⁴⁰ <https://www.artamonline.com/280-muzayede-degerli-tablolar-ve-antikalar/3938-mustafa-kutahisulus-nesih-kit-a> (23.02.2016).

⁴¹ Rado, *Türk Hattatları*, s.180.

⁴² Alif Art Osmanlı & Karma Sanat Eserleri Müzayedesi Kataloğu (20 Aralık 2008), İstanbul, s. 45.

⁴³ Süleyman Berk, *Hat Sanatı (Tarihçe, Malzeme ve Örnekler)*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İsmek) Yayınları, İstanbul, 2006, s. 136.

Tezhibinde çoğunluklu olarak başta mavi, sonra yeşil ve sarı rengin kullanıldığı görülmektedir.

8.6. Tarihsiz Hilye-i Şerife⁴⁴

Bu hilye, Ekrem Hakkı Ayverdi Koleksiyonu'nda bulunan hilyeye tezhip süslemeleri bakımından çok benzemektedir. Özellikle göbek kısmında kullanılan mavi renk ve çiçeklerin aynı olması dikkat çekicidir. Hilyelerin, aynı müzehhib elinden çıkmış olma ihtimali yüksektir. (Resim 7, 8)

8.7. H. 1201 (M. 1786) Sülüs Hadîs-i Şerife⁴⁵

'*Bir kavmin efendisi, ona hizmet edendir*' hadîs-i şerîfesi sülüs istif olarak yazılmış, levha yoğun tezhipte bezenmiştir. Sayfa zemini halkarîlerle süslenmiş, levhanın sağ ve sol üst köşelerine realist üslupta yapılmış gül motifleri yerleştirilmiştir. Ketebe kısmı, levhanın alt tarafında cedvel içindedir. Köşelerde lacivert zemin üzerine pençer görülür. Mim, he ve vav harflerinin gözleri de altınla doldurulmuştur. (Resim 9)

Değerlendirme ve Sonuç

Daha önce hakkında hiçbir akademik çalışmaya rastlanmayan Mustafa Kütâhî'nin hayatı ile ilgili hüsn-i hat sanatı kitaplarındaki bilgiler bir paragraftan öteye geçmez ve bu bilgiler de tekerrürden ibarettir. Vefat tarihi ve hocası hakkında da bir karışıklık söz konusudur. Bu makalede, var olan bilgilerdeki karışıklıklar giderilerek, netlik sağlanmaya çalışılmıştır. Mustafa Kütâhî hakkındaki karışıklıklar giderilmeye çalışılırken, öncelikle kendi eserlerine müracaat edilmiş ve bu bağlamda kütüphane, müze, müzayede katalogları ile hüsn-i hatla alakalı kitaplar dahil, mevcut tüm envanter gözden geçirilmiştir. Kütâhî'nin ulaşılabilen eserlerine makalede yer verilerek, kendisinin Osmanlı hat sanatındaki yeri ve önemi anlatılmaya çalışılmıştır.

Mustafa Kütâhî'nin yazı sanatındaki başarısının arkasında, eserlerini Şeyh Hamdullah yolunda ve Hâfız Osman şivesinde yazmış olmasının etkisi görülmektedir. Bağlı bulunduğu silsile ise, kendisi ve yetiştirdiği talebeler vesilesiyle günümüz nesillerine Mehmed Şevki Efendi ekolüyle ulaşmıştır.

⁴⁴ Bu eserin sadece görseli elimizde bulunmaktadır, nerede olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur.

⁴⁵ Bu eserin görseli için Hattat Mehmet Hakan Özseraça'ya teşekkür ederiz. Kendisi bu yazıyı yıllarca önce bir takvim yaprağından kesip, saklamıştır.

Mustafa Kütâhî, bağlı olduğu silsile ve yetiştirdiği talebelerin yanı sıra, kabiliyeti sebebiyle de hüsn-i hat sanatında dikkat çekmektedir. Her ne kadar kendi silsilesi Hâfız Osman'a dayanmasa da, Hâfız Osman ekolünü takip eden yazıları, 18. yüzyıl Osmanlı hüsn-i hat sanat anlayışıyla gayet uyumludur. Eserlerini daha çok "Mustafa Kütâhî" olarak imzalamış, bazılarında ise "Mustafa eş-şehri Kütâhî" ifadesini kullanmıştır.

Yazıları incelendiğinde sülüs – nesih kıt'aları karşımıza çıkar ve hattatın bu kıt'alarda daha çok hadîs-i şerîfeleri tercih ettiği görülür. Mustafa Kütâhî'nin Osmanlı hat sanatında, alışlagelmiş hilye-i şerîfe yazmakta en tanınmış hattatlar arasında zikredilmesi ve sülüs - nesih kıt'alarında çoğunlukla hadîs-i şerîfeleri yazmayı tercih etmiş olması, kanaatimizce kendisinin Peygamber Efendimiz'e (sav) olan derin muhabbetinden kaynaklanan bir durumdur.

KAYNAKÇA

Alparslan, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

Aslan, Mustafa, 'Kastamonulu Hattatlar', *Turkish Studies*, V. 2/4 Fall, 2007, s. 144 – 160.

Berk, Süleyman, *Hat Sanatı (Tarihçe, Malzeme ve Örnekler)*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İsmek) Yayınları, İstanbul, 2006.

Birol, İnci Ayan, , 'Koltuk Tezhibi', *DİA*, C. 26, İstanbul, 2002, s. 151 – 153.

Derman, M. Uğur, *Sabancı Koleksiyonu*, Akbank Yayınları, İstanbul, 1995.

_____, *Siegel Des Sultans*, Deutsche Guggenheim, Berlin, 2001.

_____, 'İbrâhim Rodosî', *DİA*, C. 21, İstanbul, 2000, s. 348 – 349.

Eyice, Semavi, 'Fatma Sultan Cami', *DİA*, C. 12, İstanbul, 1995, s. 262 – 264.

Haskan, Mehmet Nermi, *Eyüplü Hattatlar*, Eyüp Belediyesi, İstanbul, 2004.

- İnal**, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955.
- Karatay**, Fehmi Edhem, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu, C. 3, İstanbul, 1996.
- Koç**, Mustafa (haz.), *Tuhfe-i Hattâtîn*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2014.
- Müstakimzâde** Süleyman Sadettin Efendi, *Tuhfe-i Hattâtîn*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.
- Süleyman** b. Ahmed, *Mir'ât-ı Hattâtîn*, İstanbul Bayezid Yazma Eserler Kütüphanesi, E. 10338.
- Rado**, Şevket, *Türk Hattatları*, İstanbul, 1984.
- Serin**, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1999.
- Taşkale**, Faruk – Gündüz, Hüseyin, *Hilye-i Şerîfe Hz. Muhammed'in Özellikleri*, Antik A. Ş. , İstanbul, 2011.
- Uzunçarşılı**, İsmail Hakkı, *Bizans ve Selçukileriyle Germiyan ve Osmanoğulları Zamanında Kütahya Şehri*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932.
- Yazansoy**, Cenap – Karahan, Abdülkadir, *Sabancı Hat Koleksiyonu*, Akbank Yayınları, İstanbul, 1985.
- Yılmaz**, Ahmet, 'Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin', *DİA*, C. 32, İstanbul, 2006, s. 113 – 115.
- <https://www.artamonline.com/280-muzayede-degerli-tablolar-ve-antikalar/3938-mustafa-kutahi-sulus-nesih-kit-a> (23.02.2016).
- <http://www.kalemguzeli.org/hatteserleriayrinti.php?KNO=854&HKNO=20> (23.02.2016).

RESİMLER

Resim 1: Mustafa Kütâhî'nin talebesi
Mustafa El-Halim'in yazmış olduğu *Delâilü 'l-Hayrât*

Resim 2: İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
H.S. 74 *Delâilü'l-Hayrât* Serlevha Sayfası (1b-2a)

Resim 3: İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
H.S. 74 *Delâilü'l-Hayrât* Ketebe Sayfası (90b-91a)

Resim 4 : İstanbul Türk – İslam Eserleri Müzesi Kütüphanesi 1441
Delâilü'l- Hayrât Mekke – Medine Minyatürleri

Resim 5: İstanbul Millet Kütüphanesi

Tarihsiz Sülüs – Nesih Levha

Resim 6: Emin Barın Koleksiyonu

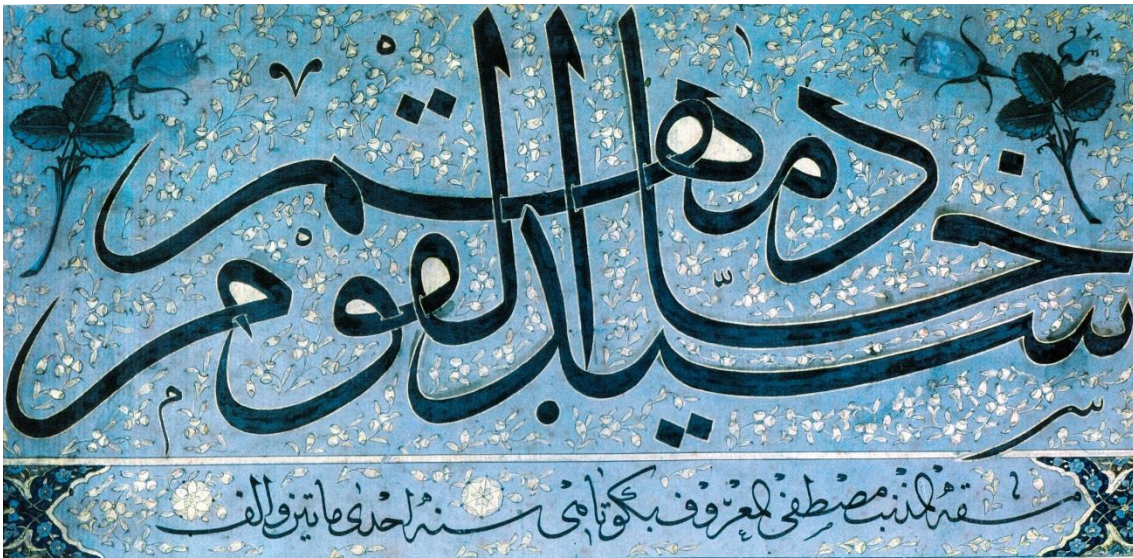
Rabbi yessir Duası

Resim 7: Tarihsiz Hilve-i Şerîfe Baş Makam ve Göbek Kısmı

Resim 8: Tarihsiz Hilye-i Şerîfe Âyet, Son Makam ve Ketebe Kısmı

Resim 9: Sülüs Hadîs-i Şerîfe